

LIDERSTVO (VOĐENJE)

Promene u okruženju uticale su na to da se težište promeni **sa rukovođenja na vođenje** tj. sa funkcije na akciju.

Menadžer - ima zvaničnu funkciju, legitimnu moć da usmerava ponašanje drugih koji su mu podređeni u hijerarhiji date organizacije.

- ✓ Ako menadžer izgubi položaj u hijerarhiji, to znači da gubi i formalni autoritet.
- ✓ S druge strane, neformalni autoritet proističe iz ličnih osobina menadžera.

Za vođstvo u organizaciji su potrebne dve strane:

- sposoban menadžer (vođa) koji kreira viziju i
  - sledbenici koji prihvataju viziju i slede ideje i vrednosti vođe.
-
- ❑ Neće svaki menadžer biti uspešan u vođenju odnosno neće biti líder, dok
  - ❑ članovi organizacije koji nemaju zvaničnu funkciju menadžera, mogu da imaju osobine vođe i da uspevaju da navedu druge ljude da ih slede.

1. Osobine lidera

Ključne osobine su:

- Jaka volja,
- Želja da predvode druge,
- Poštenje/integritet,
- Samopouzdanje,
- Emocionalna stabilnost,
- Kognitivna sposobnost,
- Poznavanje posla.

2. Teorije i stilovi vođenja/liderstva

Stil vođenja je način na koji se uspostavlja odnos između menadžera i saradnika, kao i ostalih zaposlenih u preduzeću.

On se odnosi na način na koji menadžer usmerava ponašanje podređenih i sredstva koja koristi da ih pridobije ili privoli na željeno ponašanje.

➤ U tom smislu možemo govoriti o klasičnim i savremenim stilovima vođstva.

2.1. Klasične teorije i stilovi vođstva

Klasični stilovi vođstva izvedeni su iz najstarijih studija vođstva, u koje se ubrajaju Hotorn, Ajova, Ohajo i Mičigen studije.

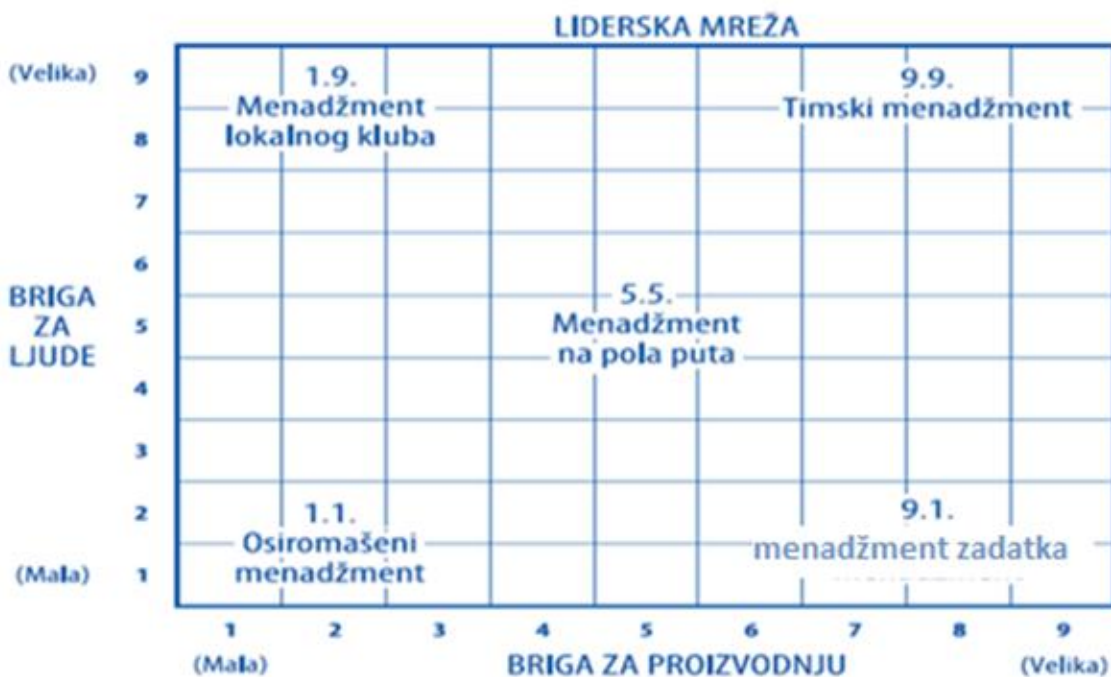
1. Hotorn i Ajova studije

Hotorn i Ajova studije govore o tri stila vođenja i ispituju njihov uticaj na ponašanje i preformanse:

- **Autokratski stil liderstva** se odlikuje time što menadžer sam donosi odluke.
  - Harizmatski vođa
  - Paternalistički vođa
- **Demokratski stil vođenja** se odlikuje većom uključenošću podređenih u odlučivanje.
- **Liberalni stil vođenja ("laissez faire")** se odlikuje punom uključenošću svih zaposlenih, u koje menadžer ima puno poverenje, a oni diskutuju slobodno o svim pitanjima.

2. Ohajo studije i koncept menadžerske mreže

- Prve interdisciplinarne studije liderstva (rad psihologa, sociologa i ekonomista).
- Skrenule su pažnju na dve dimenzije vođstva: ljude i proizvodnju.

Slika: Menadžerska mreža

- STIL 1.1 - **Osiromašeni menadžment** – karakteriše niska briga menadžera za ljude i niska briga za proizvodnju. Menadžeri se ponašaju samo kao jedna karika u prenosu informacija.
- STIL 1.9. - **Klupski menadžment** - menadžeri smišljeno poklanjaju veliku pažnju potrebama ljudi. Ovaj stil se smatra i svojevrsnom manipulacijom ljudima u organizaciji.
- STIL 9.1. - **Menadžment zadatka** - odlikuje menadžere koji su zainteresovani za usavršavanje proizvodnih procesa, za povećanje efikasnosti, dok zanemaruju zaposlene. Ima sve osobine autokratskog vođenja.
- STIL 5.5 - **Menadžment na pola puta** - izbalansirano ponašanje najbliže stvarnom ponašanju većine menadžera. Ravnoteža između postignute produktivnosti i zadovoljstva zaposlenih.
- STIL 9.9. - **Timski menadžment** – pozicija kojoj se teži i samo nadprosečni menadžeri se mogu pohvaliti da su postigli ravnotežu na tom nivou.

3. Mičigen studije

- Istraživanja Univerziteta u Mičigenu su pokazala da se dva oblika ponašanja nalaze na suprotnim krajevima iste skale i da se međusobno isključuju (lideri koji žele da budu obzirniji moraju da u manjoj meri budu orijentisani ka zadacima (i obrnuto)).
- Rezultati Mičigen studije su poslužili Likertu da razvije "Sistem 4" menadžerskog vođstva:
  - 1. Prvi sistem „Eksploativno autoritativan“** - predstavlja autokratsko liderstvo u kojem je sva vlast koncentrisana u vrhu.
  - 2. Drugi sistem „Dobronamerno autoritativan“** upravljanje i kontrola su ostali na vrhu, ali su neke odluke delegirane.
  - 3. Treći sistem „Participativan“** podrazumeva konsultovanje zaposlenih u odlučivanju, njeguje se timski rad u organizaciji.
  - 4. Četvrti sistem „demokratski“** je sistem decentralizovanog odlučivanja, u kojem se favorizuju ideje svih zaposlenih, koji uživaju veliko poverenje. Strukturu organizacije čine timovi.

2.2. Situacioni pristup vođstvu

Situacione (kontingentne) teorije vođstva se zasnivaju na stavu da liderstvo zavisi od konkretne situacije u kojoj se nalaze organizacija, zaposleni i lideri.

Situacioni pristup se bavi faktorima koji utiču na efikasnost vođstva:

- 1) karakteristikama i zahtevima zadatka,
- 2) osobinama, očekivanjima i ponašanjem zaposlenih, i
- 3) organizacionom kulturom i organizacionim politikama.

U okviru situacione teorije vođstva razvili su se brojni modeli a u literaturi su najviše obrađivana četiri osnovna modela:

- 1. Fidlerov model,**
- 2. Hersi-Blanšardov model,**
- 3. Model put-cilj.**
- 4. Vrum-Jetonov model (normativni model vođstva),**

1. Fidlerova kontigentna teorija

Da bi performanse radne grupe bile na maksimalnom nivou, lidere treba staviti u pravu situaciju.

- Fidler procenjuje lidere na osnovu ponašanja i radnog učinka ljudi koje oni predvode.
- On veruje da lideri uglavnom nisu sposobni da promene svoj leaderski stil i da će biti efektivni kada je njihov stil primenjen u odgovarajućoj situaciji.
- Za merenje leaderskog stila Fidler je koristio upitnik poznat kao **Skala najmanje poželjnog saradnika (LPC skala - Least Preferred Co-worker skala)**.
  - Lider sa niskim LPC rejtingom je lider orijentisan ka zadacima.
  - Lider sa visokim LPC rejtingom je lider koji je posvećen izgradnji što boljih međuljudskih odnosa.
  - Lideri sa srednjim skorom imaju prilagodljiv stil.

- Lideri će biti efektivniji kada je njihov liderski stil primenjen u odgovarajućoj situaciji.
- Povoljnost situacije određuju tri faktora:
  - 1. odnosi lidera i članova grupe** - koliko sledbenici poštuju, vole i koliko veruju lideru.
  - 2. Strukturiranost zadatka** – koliko su jasno definisani zahtevi na osnovu kojih podređeni izvršava svoje zadatke.
  - 3. Moć položaja** – kolika je moć lidera da zapošljavaju, otpuštaju, nagrađuju i kažnjavaju radnike.
- Fidler je zaključio da ***lideri sa visokim LPC rejtingom*** (orijentisani ka ljudima), bili su bolji u situacijama koje su umereno povoljne.
- ***Lideri sa niskim LPC rejtingom*** (orijentisani na zadatke) uspešniji su u povoljnim situacijama ali i u nepovoljnim situacijama (kada zadaci nisu strukturisani, lideri nisu voljeni i nemaju moć)
- ***Ljudi sa srednjim LPC rejtingom*** uglavnom su prilično uspešni u svim situacijama jer mogu da koriguju svoje ponašanje ali obično nemaju tako dobre rezultate kao lideri sa niskim ili visokim LPC rejtingom koji su usklađeni sa situacijom.

- Zaključak je da ako se stil vođenja ne može promeniti, ključno je prvo **precizno utvrditi liderski stil, a onda izabrati lidere koji odgovaraju konkretnim situacijama ili lidere naučiti kako da promene povoljnost situacije.**

2. Hersi-Blanšarov situacioni model

- model pored zadatka i odnosa vođa – sledbenici, uvodi u analizu i treću situacionu varijablu, a to je **zrelost sledbenika**.
- **Zrelost sledbenika** - sposobnost i spremnost zaposlenih za preuzimanje odgovornosti, pri usmeravanju njihovog sopstvenog ponašanja u odnosu na određeni zadatak. Određuje se na osnovu 3 kriterijuma:
  1. Stepen motivacije postignućem,
  2. Spremnost da se preuzme odgovornost,
  3. Stepen obrazovanja i/ili iskustva.

Na osnovu ovog trodimenzionalnog situacionog modela oni su definisali četiri liderska stila:

S1. PRIČAJUĆI STIL liderstva je najbolji za sledbenike niskog nivoa zrelosti, koji nisu spremni da preuzmu odgovornost, te se njihove uloge u izvršavanju zadataka obezbeđuju naredbama i smernicama.

S2. PRODAJNI STIL liderstva je najbolje primeniti u slučaju niske do umerene zrelosti sledbenika. Ovaj stil obezbeđuje i usmerenost na zadatke i podršku ljudima koji nisu sposobni, ali su spremni za preuzimanje odgovornosti.

S3. PARTICIPATIVNI STIL liderstva se primenjuje u situaciji kada sledbenici pokazuju zrelost umerenu do visoku. Oni su sposobni ali nesporni da prihvate odgovornost, zbog čega im je potrebna podrška.

S4. DELEGIRAJUĆI STIL liderstva - najbolji za sledbenike visokog stepena zrelosti. Ovaj stil vođstva dopušta sledbenicima visok stepen slobode i mogućnost da preuzmu potpunu odgovornost.

Model postavlja zahtev menadžerima da procene situaciju, a zatim primene stil vođstva koji je konzistentan sa nivoom zrelosti sledbenika.

3. Model "put-cilj"

Zasniva se na tvrdnji da lideri mogu da povećaju zadovoljstvo i performanse podređenih tako što će im objasniti i otvoriti put do cilja i povećati broj i raznovrsnost nagrada koje se dodeljuju za dostizanje ciljeva.

U modelu se diferenciraju:

- četiri oblika ponašanja menadžera i
- dve kategorije kontigentnih varijabli:
  1. karakteristike podređenih
    - percipirana sposobnost
    - iskustvo i
    - lokus kontrole.
  2. faktori okruženja
    - strukturiranost zadatka,
    - formalni sistem autoriteta i
    - primarna radna grupa.

Motivacija i zadovoljstvo podređenih jeste rezultat zbira oblika ponašanja lidera i kontigentnih varijabli.

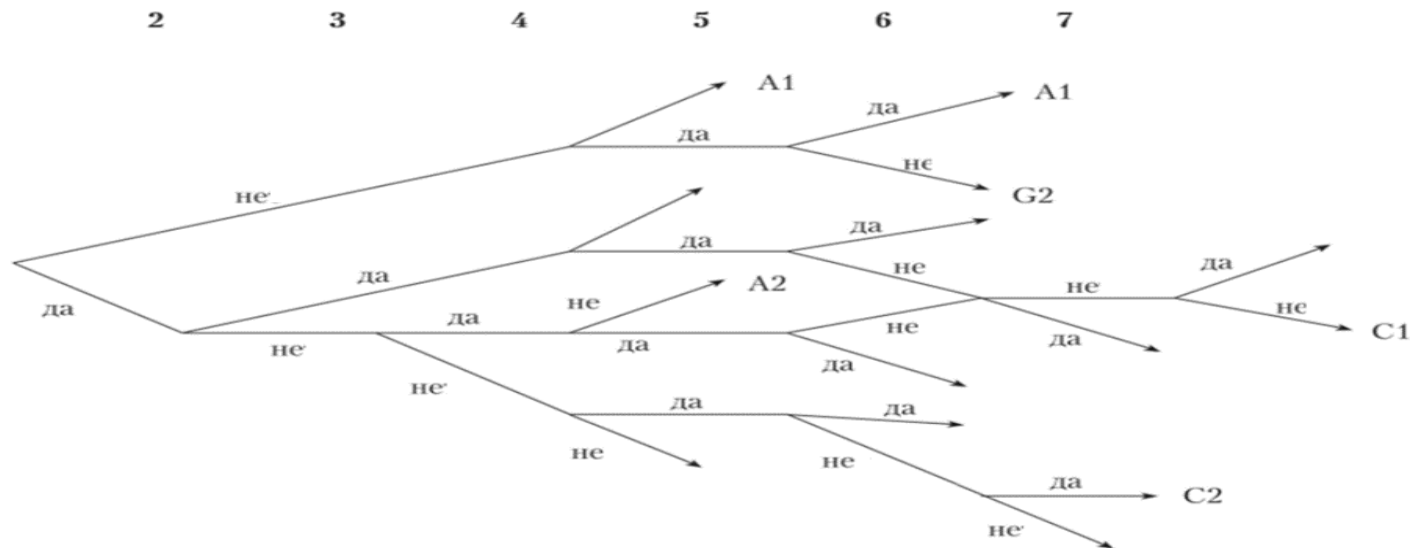
Model razlikuje četiri stila ponašanja:

- **Direktivno vođstvo** – vođa zaposlenima govori šta tačno od njih očekuje, pruža im konkretna uputstva za izvršenje zadatka, postavlja standarde radnog učinka i stara se o tome da poštuju standardna pravila i propise.
- **Podržavajuće vođstvo** – lider je pristupačan i ljubazan prema zaposlenima, brine o njima i njihovom blagostanju, tretira ih kao jednake i stvara prijatnu atmosferu za rad.
- **Participativno vođstvo** – lider se savetuje sa zaposlenima i traži njihove predloge i sugestije pre donošenja odluka. Oni time razumeju koji su ciljevi najvažniji kao i put do ostvarenja tih ciljeva, a i posvećeni su njihovom sprovođenju.
- **Vođstvo orijentisano na postignuća** - podrazumeva da lider postavlja izazovne ciljeve, mnogo očekuje od zaposlenih i pokazuje da veruje u to da će zaposleni preuzeti odgovornost i uložiti vanredan napor.

Primena teorije „put-cilj“ pre svega znači da lider mora da razume i reaguje na složene i ponekad promenljive faktore u svom okruženju.

4. Vrumov-Jetonov model vođstva (normativni model vođstva)

- Identifikovali su 7 mogućih situacija, odnosno sedam obeležja problema, formulisanih u obliku pitanja i poređani su u nizu od A do G (A-da li problem zahteva kvalitetno rešenje?, B – da li imam dovoljno informacija da donesem odluku?, C- da li je problem strukturiran?...G)
- Za svako pitanje predviđeni su odgovori sa „da“ i „ne“.
- Pitanja i odgovori na njih treba da omoguće postavljanje dijagnoze situacije u kojoj se menadžer nalazi, a zatim da mu omoguće izbor jednog od 5 stilova vođstva

- **A1 - autokratski stil odlučivanja** - menadžer sam rešava problem i sam donosi odluke, oslanjajući se na raspoložive informacije u datom trenutku.
- **A2 - autokratski stil** - menadžer prikuplja informacije od podređenih (može ali ne mora da im kaže o čemu se radi) i opet sam donosi odluku.
- **C1 - konsultativni stil** – menadžer konsultuje podređene o određenim pitanjima i problemima ali sam donosi odluku, koja može ali ne mora da odrazi stavove i mišljenja podređenih.
- **C2 - konsultativno donošenje odluka** - menadžer okuplja podređene u grupu koja raspravlja o problemu i formira mišljenje grupe koje predočava menadžeru. Nakon konsultovanja, menadžer sam donosi odluku koja može ali i ne mora da odražava ideje i stavove grupe.
- **G2 - grupno donošenje odluka** – menadžer i grupa zajedno diskutuju problem i donose odluku. Zajednički se i kreiraju i ocenjuju alternative, primenjuje se metod grupne diskusije i konsenzus u izboru rešenja.

- Vrum i Jago su modifikovali model – da nudi preciznije opisivanje situacije (ne samo sa „da“ i „ne“), već npr. „Ne“, „Verovatno ne“, „Možda“, „Verovatno da“ i „Da“.
- Oni su uveli i dodatne aspekte situacije, model je postao izuzetno složen, zbog čega je njegova primena bila moguća samo uz pomoć kompjuterske tehnologije.

2.3. Vizionarsko liderstvo

Vizionarskim liderstvom se stvara pozitivna slika budućnosti koja motiviše članove organizacije i pruža smernice za buduće planiranje i postavljanje ciljeva.

Dve osnovne vrste vizionarskog liderstva su:

1. harizmatično

1. Etični i
2. netični harizmatični lideri i

2. Transformaciono liderstvo.

Komponente transformacionog vođenja su:

1. Harizmatično vođenje ili idealizovani uticaj,
2. inspirativna motivacija,
3. intelektualna stimulacija i
4. individualizovana pažnja.